

BESZÉLGETÉS
ÖT ÉVTIZED TÁVLATÁBÓL
Fekete Tibor színművésszel

A kecskeméti Katona József Színház évadnyitó ülésén külön köszöntötte a társulat az ötvenedik évadját kezdő Fekete Tibor színművészt, aki most ősszel a nagy sikert arató Paraszthamlet című darabban lép először a közönség elé. Annál is szívesebben készültem a vele történő beszélgetésre, mert lapunk felé már többször is jelezték, hogy szívesen olvasnának az évtizedek óta városunkban élő, színpadon oly szívesen látott művészlől.

- Nagyon boldog, kiegyensúlyozott ember vagyok. Elértem azt, hogy pályám végén elmondhatom: alkottam valamit ebben a városban, valami olyat, amiről talán még sokáig megemlegetnek - felel első, kimondatlan kérdésemre mélyről jövő őszinteséggel a művész -, majd a gyermekkor emlékeivel kezdi a bemutatkozást. - Salgótarjánban születtem, ahogy Zenthe Feri barátom is, akivel együtt kezdtük a pályát. Édesapám bányamérnök volt. Hárman vagyunk testvérek. A három Fekete-fíú legidősebbike már fél évszázada Mexikóban él, futballedző, volt szövetségi kapitány, több bajnokságot megnyert. Két éve személyesen Göncz Árpádtól megkapta Mexikóban a „Magyar Köztársasági Arany Érdemkereszt” - kitüntetést. Középső bátyám anyám különleges munkabírását örökölve vállalatvezető lett, én lettem színész egyedül, de hogyan? Az apám nagyon mulató ember volt - rendszeres tagja a helyi kultúrcsoportnak, ahol például a sminkelés is az ő feladata volt. Talán ebben a közegben érintett meg engem először az a varázs, ami később egy életre a színpadra parancsolt. Nyolcéves korom táján jött fel a családuk Rákospalotára. Én évekig a Tavasz nevű moziban árultam a nézőknek a vizet, peracet, cukrot, és persze megnéztem vagy harmincszor minden filmet, amit csak játszottak akkoriban. Nemigen lehet csodálkozni azon, hogy hamarosan olyan színészalakokkal álmodtam, mint például a '67-ben meghalt amerikai színészióriás, Spencer Tracy, akinek az idő tájt még a nevét sem tudtam jól kiejteni, de már rá akartam hasonlítani. A katonaságnál megint csak egy kultúrcsoport közepén találtam magam, s voltaképp itt kezdődött minden - számos darabban játszottam jobbnál jobb szerepeket.

- Innen már egyenes út vezetett a színházba?

- A civil életbe visszatérve a József Attila Színházban kaptam az első egymondatos szerepemet. Ennél jóval többet jelentett, hogy valahogy én lettem Kiss Manyikának és Gregus Zoltánnak a kedvence. Ők ajánlottak a mai színművészeti főiskola elődjének számító neves színiiskola vezetője, Rózsahegyi Kálmán figyelmébe. Bemutatkozásként a Szülőföldemen című verset szavaltam el neki. Hosszú csönd lett, már azt hittem, valamit nagyon elrontottam, amikor Kálmán bácsi megszólalt: engem a jövőben ingyen fog tanítani. Ennél nagyobb elismerést aligha kaphattam volna, hiszen a hivatalos tandíj - havi százötven forint - igen nagy pénz volt akkoriban. A vizsgaelőadáson a Faluszínház főrendezője, Both Béla és igazgatója, Mátrai József is jelen voltak. Mit ne mondjak, nem sok idő múlva már a Faluszínház rendes, szerződött tagjaként jártam velük az országot. Ez '53 szeptemberében történt, így éppen ötven esztendeje, hogy a pályán vagyok. Ebből az időből is gyönyörű emlékeket örök, kétszáznál is többször játszottam például a Lúdas Matyi főszerepét, olyan nagy sikere volt szerte az országban. Soós Imre játszott a filmen, én pedig a színpadon.

- Hogy került Kecskemétre?

- Emlékszem, Kálmán bácsi mindig azt mondta: -,Tibi fiam, ha jó színész akarsz lenni,

akkor menj el vidékre, mert ott mindent játszatsz 'drámától a vígjátékig". Ezt szem előtt tartva szerződtem 1957-ben Kecskemétre, ahol akkor még Radványi Géza volt az igazgató. Egy évre rá követte őt Radó Vilmos, aki nemcsak az igazgatóm volt, hanem a legjobb barátom is. Az idő Kálmán bácsit igazolta. Életemben három-négy olyan alkalom is volt, amikor elmehettem volna fővárosi színházakhoz játszani. Hívtak, vártak, de nem mentem. Mert ha én akkor elmegyek Budapestre, nem játszhatom el a világirodalom gyöngyszemei sorából azokat a csodálatos, gyönyörű szerepeket, amiket itt, Kecskeméten eljátszhattam. Kevés színésznek adatik meg, hogy a Dózsától a Vágy a szilfák alatt-on át Az öreg hölgy látogatásáig olyan széles, sokszínű szerepkörben mutathatja meg magát, mint én. Azért vendégszínészként az ország más színházaiban is játszottam: Nyíregyházán, Veszprémben vagy például egy Ruszt-rendezte Sütő András-darabban Békéscsabán. Több tucatszor játszottam a Vígszínházban is, mégsem lett belőlem soha pesti színész.

- Kedvenc szerepei?

- Nehéz lenne elsorolni: Csörgheő Csuli az Úri muriban, Tiborc, kétszer is játszottam, a Kaviár és lencse főszerepe, Luka az Éjjeli menedékhelyből, a Furcsa pár egyik figurája, a Csongor és Tünde Balgája. Az összes Raffai-darab főszerepét (Egyszál magam, Diplomások, Vasderes, stb.) én játszottam Kecskeméten. Van egy olyan levelem Raffai Saroltától, hogy „Tibi! Ezt a téesz-elnököt neked írtam. Az eset megtörtént Császártöltésen...” (Lásd: Vasderes).

Emlékezetes módon tartott számon Illyés Gyula bácsi is. Itt volt Kecskeméten a Dózsa-darab főpróbáján, majd a szünetben lejött a büfébe megenni a paprikás krumpliját. Persze rögtön körbevették az újságírók, fotósok. Erre Gyula bácsi: „- Álljanak meg! Küldjék le a Feketét!”. Úgy parókában, ahogy voltam, odamentem hozzá, átölelt: „- Most fotózzanak!”- mondta. Úgy örzöm azóta is ezt az újságfotót, mint egy szentképet a dedikálásával együtt: „Sok szeretettel egy igazi Dózsának”.

- Ezen a szép hosszú pályán megadatott Önnek az, ami a mai kezdő színészeknek inkább csak vágyalom: többtucat filmben is szerepelhetett. Olyanokban, mint a Bors, a Kántor, a Valahol Oroszországban, az Özvegy és a lánya, Hunyadi László, Bánk bán... Hogy találták meg a filmesek ebben az alföldi városban?

Nem tudom, de megtaláltak. Felejthetetlen volt Petur bánt játszani a hatvanadik születésnapját ünneplő Simándy József mellett. Volt egy nagyszerű film, a Ne zárjátok kulcsra az ajtót, ami szintén az egyik legkedvesebb filmes emlékem. De ugyanilyen ranggal bírnak nálam a kis szerepek is. Sokáig tagja voltam Törőcsik Mari, Szilágyi Tibi mellett az Aase-díj odaítélését elbíráló kuratóriumnak, s leginkább annak adtuk ezt a díjat, akinek kevesebb jutott ki az állami elismerésekből. Egyszer csak - három éve - csörög a telefon, egy kedves női hang gratulál a nekem ítélt Aase-díjhoz. Mondom magamban: - Hogy-hogy? Nekem már van Jászai-díjam, Katona József-díjam, Erdemes és Kiváló művész elismerésem, s most ezt is...? Majdnem elsírtam magam. Tudja, az állami díjakat vagy kapja az ember, vagy nem. Sok múlik a szerencsén. De ezt a díjat a szakma adja, a kollégák, ettől a legértékesebb. Egy szó mint száz, én egy igen-igen boldog ember vagyok, amit a színészek közül kevesen mondhatnak el.

- Mire gondol?

- Gyönyörű volt a pályám, gyönyörű most is. Nagyszerű feleségem van. Harmincöt éve élek boldog házasságban dr. Percze Éva doktornővel, aki megyei főorvos volt itt huszonöt évig, s még most is dolgozik. Viszontagságos színészházi évek után a Hunyadvárosban vettünk lakást, azóta is itt élünk. Tudom, nem szabadna mondanom, de a színészek közt ritkaság, hogy valakinek

ilyen kiegyensúlyozott magánélete legyen. Olyan ez a színészet, mint egy tó, amibe ahányszor bedobnak egy kavicsot, annyiszor új hullámot vet. Minden évben jönnek új kollégák, új arcok, új lehetőségek, de nem igaz, hogy a partnerbe bele kell szeretni. Más a színpad és más az élet. Én például a Moór Marival kilenc éven át játszottam együtt. Sokáig volt színpadi partnerem Csomós Mari, Gordon Zsuzsa. Úgy csókolóztunk, ahogy épp diktálta a szerep, aztán lejöttem a színpadról, megittam egy sört és elfelejtettem. Három veszélyes dolog van ezen a pályán: az ital, a nő és az éjszaka. Aki bármelyikbe beleesik, elveszett ember.

- Volt-van olyan életideológiája, melyek megmentették a buktatóktól?

- Nekem Rózsahegyi Kálmán bácsi azt mondta: „- Édes fiam, egy a titka ennek a színészi pályának: becsületesnek lenni, keményen dolgozni, tisztességgel, és soha senkit meg nem bántani”. Én ma nyugodtan el merem mondani, hogy soha-soha senkit nem bántottam meg. Az elmúlt fél évszázadban volt vagy tizenegynéhány rendezőm, s megszámlálhatatlanul sok színpadi partnerem, de nem voltam haragban egyikőjükkel sem. Ha valakivel a próba hevében összeszólalkoztam, mert ilyen is volt, öt perc múlva már mentem hozzá kibékülni. Meg kell békülni az embernek, nem szabad haragot tartani, ez fontos.

- Hosszú utat járt meg a mozibeli pécárus-fiútól a sokfelől sokféle módon elismert színművész-hivatásig. Hogyan lesz vérbeli, jó színész valakiből?

- Van egy titka ennek a mesterségnek: mindenkitől el kell lopni valamit. Páger Antal a Földindulást játszotta itt 1958-ban. Ott kellett ülni a próbán, mert ahogy ő játszott, úgy kevés színész játszik. Vagy itt volt például Kiss Feri bácsi, akit muszáj volt megnézni minden egyes operett-szerepében. Nagyszerű ember volt az itt dolgozó Németh Antal, szintén rengeteget lehetett tanulni tőle. Latinovits Zoltán a Liliomot játszotta Kecskeméten. Minden próbáján bent ültem, mert látni kellett, ahogy ő mindig mindent kipróbált: így nyitom az ajtót, úgy nyitom az ajtót, előrelépek, nem lépek. Ha kellett, ötvenszer egymás után, hogy jobb legyen. Ezekből a jelenetekből lestem én el a színészetet, s ma sem lehet ezt másképp annak, aki jó színész akar lenni. Persze a „lopás” nem a legjobb kifejezés erre. Gábor Miklós játszotta egyszer Hamletet. Négyszázán ültek a nézőtéren, köztük én is. Egyszer csak a négyszáz fejből háromszázkilencvenkilenc elnézett a jobb oldalra - egyszerűen azért, mert a jobb oldalon hátul bejött Gyenge Árpai, aki a sírásót játszotta. A tehetség, az igazi színészegyéniség csodálatos valami, szavak nélkül is magára vonja a figyelmet. A szakma csínját-bínját el lehet tanulni, de tehetséget lopni nem lehet.

- Fél évszázad távlatából már azt is megkérdezhetem: másképp kell játszani ma, mint régen?

- Azt nem mondom, hogy másképp kell játszani, inkább, hogy más lett az egész színházi világ. Másfélék a nézetek, mások az emberek. Régen mindent nagy pátosszal játszottunk, ma már ez nem menne el. Más lett a hitelesség fokmérője. Nem kellene nagy átélések, széles gesztusok. Ha valaki bemegy a színpadra, vagy el tudja hitetni, hogy ő XY, vagy nem. Ilyen egyszerű. A legegyszerűbben, a legkevésbé mesterkélten, a legemberibb hangon szólalunk meg.

- Van a mesterségétől független hobbija?

- Kocahorgász vagyok, de abból a fajtából, amelyik még horgot sem tud kötni. Vitéz Laci és Szívós Győző barátom kötik nekem a horgot, én csak elüldögélek mellettük. Szinte az egész életünket zajban éljük le, olyan jó néha egy kis csönd. Az ember hajnalban kimegy a vízhez, csicseregnek a madarak, susog a nád... De azért színház nélkül nem lehet meglenni. Aki eltöltött

ötven évet ezen a pályán, annak továbbra is be kell járni, ezt a levegőt kell szívni: legalább itt a klubban vagy a titkárságon el kell egy kicsit beszélgetni. Másképp nem megy. Látja, én hatvanéves koromban mentem el nyugdíjba, most 76 vagyok. Már tizenhat éve nem tudnék mit csinálni. Hatvanhatszor meghalhattam volna, ha újból és újból be nem jövök ide, el nem vállalom legalább egy nyúlfarknyi szerepet. Én egész életemben csak tanultam. Annyi száz oldalt eljátszottam már az ötven év alatt, hogy azt el sem lehet mondani. Itt nem lehet megállni. Ha megáll az ember - vége, elfelejtik.

(Kada Erika interjúja – Köztér, 2003. október)